

ความสัมพันธ์การขัดเกลาทางสังคมกับแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม
ในพระพุทธศาสนา

THE RELATIONS OF SOCIALIZATION AND THE CONCEPT
OF SOCIALIZATION IN BUDDHISM*

พระครูอุทุมพรภักตร์ธรรม (กตปุญญ์/ผอนผัน),

พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phakruutumpronbhaddaradham (Katapunyo/Phonphan),

Phakhrusudhikhambhirayan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

E-mail: Theerapong252230@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอความสัมพันธ์การขัดเกลาทางสังคมกับแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม โดยผ่านกระบวนการอบรม ขัดเกลาตามแนวคิด หลักการ โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นที่การสร้างพลังภายในตัวบุคคล และมีแรงผลักดันภายนอกเป็นตัวเสริมปัจจัยภายใน คือ แรงจูงใจฝ่ายดี นำไปสู่การขัดเกลาที่ดีมีประสิทธิภาพและได้สมาชิกที่ดีตามที่สังคมคาดหวังและต้องการ การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนาสอนให้ยึดมั่นในการประพฤติชอบด้วยการรักษาศีล การพัฒนาจิตใจและปัญญา ตามหลักไตรสิกขา มุ่งเน้นให้มนุษย์ละเว้นจากการทำชั่ว การเบียดเบียนผู้อื่นหมั่นทำความดีและทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ โดยผ่านกระบวนการพัฒนาทางกาย ทางศีล ทางจิตและทางปัญญา เรียกว่า หลักภาวนา ๔

คำสำคัญ : การขัดเกลาทางสังคม

Abstract

This academic paper was a presentation of the relations of socialization and the concept of socialization in Buddhism. It is a process of man development to be a good member in society. This socialization through training process based on the concept and principle of Buddhist Doctrines. The socialization emphasized on the creation power within the person and with external impulses. The internal factors are good side motivation which leads to good socialization, efficiency and getting good members as society expects and wants. Buddhist socialization is teaching to observe the precepts, mind development and

*ได้รับบทความ: 20 ส.ค. 2563; แก้ไขบทความ: 10 ธ.ค. 2563; ตอปรับตีพิมพ์: 31 ธ.ค. 2563

wisdom according to the threefold training. It emphasize on abstention from doing bad, harm others, often doing good and purify their mind through the development process of body, precepts, mind and wisdom, it is called the four Bhāvana.

Keyword: Socialization

บทนำ

การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง กระบวนการที่สังคมช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้ และรับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี บรรทัดฐานทางสังคมไว้เป็นของตน และทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการอบรมขัดเกลาทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรม และช่วยเพิ่มพูนพัฒนาความสามารถของมนุษย์ให้มีลักษณะความเป็นที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยทั่วไปการขัดเกลาทางสังคมกระทำมาตั้งแต่วาระที่บุคคลเกิด รู้ตามได้ และดำเนินไปตลอดชีวิตหรือตั้งแต่เกิดจนตาย การขัดเกลาโดยใช้วิธีการต่างๆ ตั้งแต่การใช้พลังกำลัง การบังคับ การสั่งสอนแนะนำ การใช้กฎเกณฑ์ การลงโทษ การใช้กฎหมาย การใช้บรรทัดฐานและการให้รางวัล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือวิธีการที่นำมาใช้ในการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เมื่อเกิดปัญหาทางสังคมขึ้น สมาชิกในสังคมย่อมได้รับผลกระทบจากปัญหานั้น การขัดเกลาทางสังคม (socialization) เป็นวิธีการอบรมสั่งสอนให้มนุษย์มีการพัฒนาตน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ละเว้นจากการทำชั่ว หมั่นทำความดีและหาจิตใจให้ผ่องใส สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้ตามที่สังคมคาดหวัง กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจึงเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงสมัยปัจจุบัน แต่สภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันได้ผันแปรไป ความเจริญทางวิทยาการ เทคโนโลยีสมัยใหม่ การพัฒนาจากสังคมแบบดั้งเดิมเป็นสังคมอุตสาหกรรม สถาบันต่างๆ ทางสังคม เกิดขึ้นมากมาย ต่างก็ปรับตัวให้สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมแบบใหม่ สิ่งที่เกิดขึ้นจึงมีอิทธิพลต่อแนวคิด วิธีการ การขัดเกลาพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ แนวคิดวิธีการขัดเกลาก็เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้มนุษย์ดำรงตนอยู่ได้ในสังคมแบบใหม่ด้วยเช่นกัน

พระพุทธศาสนานับว่าเป็นศาสนาแห่งการฝึกฝนตนเอง ดังมีพระพุทธพจน์บทหนึ่งว่า “ผู้ฝึกตนเป็นผู้ประเสริฐที่สุด” (ขุ.ธ.(ไทย) 25/321/133) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นยกย่องการฝึกฝนตนเองหรือการพัฒนาตนเอง ผู้ที่ผ่านการฝึกฝนย่อมมีทักษะในการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักปฏิบัติสำหรับการฝึกอบรมพัฒนากาย จิตใจ และปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555 : 546)

แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นแนวความคิดที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการจัดระเบียบสังคมเพื่อให้สมาชิกในสังคมมีลักษณะพฤติกรรม ค่านิยม บรรทัดฐาน ทักษะคติดีที่ตรงกันหรือใกล้เคียงกันเป็นรูปแบบของการปกครองสังคมนูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้มีนักวิชาการทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาให้ความหมายและความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมไว้แตกต่างกันดังนี้

1. ความหมายการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นคำที่นักวิชาการและคนทั่วไปในปัจจุบันรู้จักและเข้าใจร่วมกันว่า มาจากคำว่า Socialization ในภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เพราะ เมื่อประมาณ 20 ปีเศษมาแล้ว คำนี้มักนิยมแปลว่า การอบรมให้รู้ระเบียบสังคมบ้าง สังคมประกิตบ้าง สังคมกรรมบ้าง (ดำรง ฐานดี, 2522 : 16) ขณะที่ในความเข้าใจร่วมกันคือ การอบรมสั่งสอนควบคู่ไปกับการเลี้ยงดูบุคคลในสังคม ดังนั้นสังคมกรรม คือ กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมซึ่งดำเนินอยู่ตลอดเวลาที่มนุษย์มีลมหายใจ เป็นกระบวนการที่ได้มาซึ่งวัฒนธรรมและลักษณะทางสังคมเพื่อที่สังคมจะได้ใช้เป็นกระบวนการในการขัดเกลาให้สมาชิกทุกคน โดยสมาชิกใหม่ได้รับทราบถึงกฎเกณฑ์ของสังคมและเนื้อหาของวัฒนธรรม ในขั้นต่อมาจะได้ยอมรับกฎเกณฑ์เหล่านั้นเข้าไปไว้เป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปของสังคมและเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มของตน การขัดเกลาทางสังคมเป็นเรื่องที่นักวิชาการหลายสาขาได้ให้ความสำคัญ เช่น นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา นักจิตวิทยา นักจิตวิทยาสังคม นักพฤติกรรมศาสตร์ นักปรัชญา เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเห็นว่าการขัดเกลาทางสังคมมีผลต่อพฤติกรรมและการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก ซึ่งนักสังคมศาสตร์ได้ให้ความหมายไว้ เช่น การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์จะได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนที่มีนุษย์กลุ่มหนึ่งๆ ได้กำหนดเอาไว้เพื่อเป็นแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันและเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง (สุพัตรา สุภาพ, 2549 : 48) การขัดเกลาทางสังคมคือการเรียนรู้วัฒนธรรมรวมไปถึงการพัฒนาตัวตนจนกลายเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายและมีการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งต่อไปเรื่อยๆ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545 : 29) เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์เรียนรู้วัฒนธรรม และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้องและการขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน (จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, 2547 : 43)

ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่กลุ่มหรือสังคมได้ทำการสั่งสอนสมาชิกทั้งทางตรงและทางอ้อมให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบ วิธีการ กฎเกณฑ์ความประพฤติ และค่านิยมต่างๆ ที่กลุ่มหรือสังคมได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติปฏิบัติและความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มหรือสังคมนั้นเพื่อให้สมาชิกสามารถดำรงตนอยู่กับผู้อื่นในสังคมอย่างปกติสุข

2. ความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้เป็นหลักในการปฏิบัติที่บุคคลจะต้องเรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่งๆ ที่กำหนดไว้เพื่อให้มีความสัมพันธ์กันได้ ดังนั้นการขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่บุคคลร่วมอยู่ด้วยในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกเป็นตัวตนหรือตัวของตัวเองคือความรู้สึกว่าตนเป็นมนุษย์ต่างจากคนอื่น สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบ หรือตามความเหมาะสมในกลุ่มอื่นๆ การขัดเกลาทางสังคมจึงมีกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อนและสิ่งที่เรารู้จักนี้อาจจะแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์โดยบุคคลจะต้องผูกพันกับโครงสร้างของสังคมที่มีอยู่ ความผูกพันนี้แสดงออกมาในรูปที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทในเรื่องต่างๆ เช่น การงาน การปกครอง การศึกษา การศาสนา การมีครอบครัว การนันทนาการ เป็นต้น นอกจากนี้สังคมจะกำหนดรูปแบบและหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการและมีส่วนสร้างความสำนึก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรมและแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง นั่นคือ สังคมจะเปลี่ยนสภาพของบุคคลจากสภาพทางชีววิทยา เป็นบุคคลของสังคม (สุพิศรา สุภาพ, 2549 : 48)

การขัดเกลาทางสังคม เป็นลักษณะที่ปรากฏเฉพาะในสังคมมนุษย์เท่านั้นเพราะมนุษย์มีส่วนได้เปรียบในคุณลักษณะทางร่างกายและสมองที่แตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น กล่าวคือมนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้มากกว่าสัตว์ประเภทอื่น มนุษย์มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ซึ่งเป็นคุณสมบัติทางชีวภาพของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ทำให้สามารถเรียนรู้และจดจำได้มากขึ้นตามกาลเวลาที่ผ่านไป ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อที่จะมีบุคลิกภาพเช่นเดียวกับมนุษย์ผู้อื่นและรู้จักระเบียบของสังคมหรือวัฒนธรรม มิฉะนั้นแล้วเขาก็จะมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับสัตว์ชนิดอื่นไม่สามารถเข้าสังคมมนุษย์ได้ (จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, 2547 : 43) การขัดเกลาทางสังคมมีความสำคัญจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์โดยมนุษย์ได้รับการขัดเกลาเริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย มนุษย์จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุขนั้นมนุษย์ก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามกฎเกณฑ์ ระเบียบหรือวัฒนธรรมสังคมนั้นๆ หากประพฤติผิดหรือไม่เป็นไปตามที่สังคมคาดหวังก็จะสร้างความเดือดร้อนแก่สังคม ทำให้สังคมวุ่นวายขาดระเบียบวินัย ก็จะทำให้ปัญหาสังคมตามมา ฉะนั้นมนุษย์เป็นสัตว์สังคมเมื่ออาศัยอยู่ในสังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ก็ต้องได้รับการขัดเกลาที่ดีจากความสำเร็จของตนเองเป็นหลักในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองการพัฒนาตนเองและอาศัยกลไกวัฒนธรรมได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา องค์กรต่างๆ เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพหรือชุมชนและสื่อมวลชน เป็นต้น

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการอบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม โดยใช้วิธีการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความหนักเบาของพฤติกรรมที่

มนุษย์แสดงออก หากมนุษย์แสดงพฤติกรรมที่มีความรุนแรงน้อยก็จะใช้วิธีการขัดเกลาแบบเบา แต่ถ้าแสดงพฤติกรรมที่มีความรุนแรงจนเป็นปัญหาร้ายแรงต่อสังคม การขัดเกลาก็จะใช้วิธีการถึงขั้นการใช้กฎหมายมาปราบพฤติกรรมนั้นแต่ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้มนุษย์อยู่ในสังคมด้วยความสงบสุข บางครั้งการขัดเกลาทางสังคมเป็นลักษณะการขัดเกลาเฉพาะทาง หรือเฉพาะเจาะจงกับพฤติกรรมที่เกิด เช่น การไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์สังคมหรือข้อตกลงของสังคมนั้น ก็เรียกมาว่ากล่าว ตักเตือน ให้ออมรับระเบียบแบบแผนของสังคมนั้น การทะเลาะวิวาทจนทำร้ายร่างกายกันให้ได้รับความเสียหาย ก็ใช้การเจรจา ใช้กฎหมายมาปรับให้ชดใช้ค่าเสียหายเป็นเงินทองหรือจำคุก เป็นต้น ฉะนั้นในการขัดเกลาทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคมเป็นบรรทัดฐาน อาจมีเป้าหมายเพียงให้บุคคลมีทักษะในการดำรงตนอยู่ในสังคมโดยการเอาตัวรอดและมีชีวิตเป็นปกติ การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการสร้างระเบียบวินัย สร้างแรงบันดาลใจให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติ

การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา

การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นกระบวนการเดียวกันกับทางพระพุทธศาสนาในการฝึกฝนมนุษย์ซึ่งพระพุทธศาสนามีหลักการว่ามนุษย์ทุกคนฝึกฝนได้ รายละเอียดของการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา

การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา หมายถึงการกระทำทางกาย วาจา และทางใจอันเป็นไปเพื่อการพัฒนาชีวิตให้มีความสมบูรณ์ครบทุกด้าน การขัดเกลาจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังพุทธดำรัสที่ตรัสในตอนที่รับสาวกเข้ามาบวชเป็น พระภิกษุในพระพุทธศาสนา ว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้วเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด (วิ.มหา. (ไทย) 4/18/23) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เห็นได้ว่าการประพฤติพรหมจรรย์เป็น การขัดเกลาตนเองที่มีเป้าหมายเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหมด ซึ่งเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักบวชส่วนการขัดเกลาในรูปแบบวิถีของฆราวาสก็มีลักษณะคล้ายกันคือการพัฒนาตนเองให้มีความสมบูรณ์ในด้านต่างๆ ที่เหมาะสมกับภาวะของฆราวาส การขัดเกลาทางสังคมตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการฝึกฝนอบรมบุคคลในด้านต่างๆ ทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและปัญญา โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาชีวิตให้มีความสมบูรณ์ตามภาวะของตนเอง ความจำเป็นมนุษย์มีการขัดเกลาทางสังคม เพื่อ 1) พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และมนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้ 2) มนุษย์จำเป็นพึ่งผู้อื่นในวัยเยาว์ 3) การที่มนุษย์มีภาษาใช้ (พระสุรสีห์ รักประเทศ, 2554 : 37-38)

การขัดเกลาทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยทำให้คนในชุมชนเกิดลักษณะจิตอาสา นำไปสู่การสร้างคุณประโยชน์ให้กับผู้อื่น สำหรับการขัดเกลาทางสังคมจะมีลักษณะของการถ่ายทอดและการอบรมให้บุคคลได้

เกิดความรู้ความเข้าใจที่ดี สามารถเลือกสิ่งที่ถูกสอนไปประพฤติตนได้อย่างเหมาะสมในชุมชนและต่อสังคม ซึ่งกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในแต่ละสถาบันก็ได้มีบทบาทในแต่ละด้านของการให้ความรู้และการปลูกฝังให้คนในชุมชนเป็นคนดี และมีการวางตัวให้เหมาะสมโดยมีสถาบันการขัดเกลาที่สำคัญได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ศาสนา โรงเรียน และสื่อมวลชน ทั้งนี้ด้านการรับรู้ของผู้ที่ถูกขัดเกลามีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในรอบตัว เช่นสภาพทางครอบครัว รวมถึงการได้รับอิทธิพลในกลุ่มที่ตนสังกัดหรือชุมชนที่อาศัยอยู่ สิ่งเหล่านี้ต่างเป็นตัวเอื้อให้ปัจจัยของแต่ละสถาบัน การขัดเกลาดำเนินการได้ไปสู่การก่อให้เกิดจิตอาสา จากการที่ได้ศึกษารวบรวมความหมายเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมและการอบรมสั่งสอนเพื่อให้เกิดลักษณะการมีจิตอาสา (ดวงทิพย์ อ้นประสิทธิ์, 2555 : 29)

2. ความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา

การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นกระบวนการที่ยาวนานต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเชื่อมโยงด้วยหลักพุทธธรรมเป็นสำคัญ ที่จะให้มนุษย์มีการฝึกฝนอบรมตนเอง ซึ่งจะต้องดำเนินไปพร้อมกับการมีชีวิต จนกว่าจะพบเป้าหมายสูงสุดของการอบรมขัดเกลา และในทางพระพุทธศาสนานั้นทุกคนหวังเพื่อไปสู่จุดหมายสูงสุดอันได้แก่ พระนิพพาน การขัดเกลาจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ด้วยเหตุผล 5 ประการ ได้แก่ (1) มนุษย์มีวิชาเป็นพื้นฐาน (2) มนุษย์มีความทุกข์บีบคั้นมาก (3) ชีวิตของมนุษย์มีเวลาเพียงน้อยนิด (4) มนุษย์ต้องรับผิดชอบชีวิตของตนเอง (5) มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงจะต้องขัดเกลาตนเองให้มีคุณสมบัติที่ตรงตามฐานะ “มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกฝนอบรมตนเอง เพราะการฝึกฝนอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิต ซึ่งจะต้องดำเนินไปพร้อมกับการมีชีวิต จนกว่าจะพบความสำเร็จสูงสุดของการฝึกฝนอบรมได้แก่การเข้าถึงพระฝั่งพระนิพพาน” การฝึกฝนตนเองเป็นกิจที่บุคคลทั่วไปพึงกระทำและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อบุคคลที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายสูงสุด พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับชีวิตว่า ชีวิตมนุษย์จะมีคุณค่ามากน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับ การขัดเกลาอบรมจิตใจทั้งด้านคุณธรรม และจริยธรรม และให้ความสำคัญต่อการขัดเกลาตนเองมาก จึงต้องรับผิดชอบต่อตนเอง ด้วยการอบรมขัดเกลาพัฒนาตนเอง การฝึกตนเองให้กระทำความดีทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งถือว่าเป็นผู้พัฒนาตนเองไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมโดยรวม โดยอาศัยหลักของไตรสิกขา ได้แก่ 1) **ศีล** เป็นการฝึกการควบคุมพฤติกรรมทางกาย และวาจา เครื่องมือที่ใช้ฝึกศีลคือวินัย เพราะวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยการจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม 2) **สมาธิ** เป็นการฝึกในด้านจิต ได้แก่การพัฒนาจิตทั้งในด้านคุณธรรม เช่น มีความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตใจที่เข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น มีความข่มใจ เป็นต้น และมีสุขภาพจิตที่ดีมีความสุข เช่น มีความอึดเอนใจ มีความร่าเริงเบิกบานใจ มีความสดชื่นผ่องใส มีความรู้สึกพึงพอใจ เป็นต้น 3) **ปัญญา** เป็นการฝึกพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจ ความรู้ที่

มีเหตุผล รู้จักการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ ตลอดจนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เป็นต้น (ที.ปา. (ไทย) 11/261/210.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จุดมุ่งหมายในการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) ระดับต้น (ทวิภูมิมกัตถะ) หรือเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสมบูรณ์ ทางด้านร่างกายและความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีสถานภาพที่ดีในสังคม มีเกียรติ การจะบรรลุถึงเป้าหมายในระดับนี้ จะต้องประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้านในการทำงาน ความประหยัด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543 : 128-129)

2) ระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ) หรือเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า ได้แก่ การมีคุณธรรมความดีงามทางด้านจิตใจ มีความสุขสงบใจ มีสุขภาพจิตที่ดี อันเป็นความสุขทางด้านจิตใจที่เกิดจากการประกอบคุณงามความดี การจะบรรลุถึงเป้าหมายนี้ จะต้องประกอบด้วย ธรรม 4 ประการ คือ ศรัทธา เชื่อมมั่นในพระพุทธเจ้าและคำสอน, ศีล ประพฤติตนตามศีล 5, จาคะ มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ, และปัญญา รู้แจ้งในสิ่งต่างๆ ตามจริง (อง.อภฺรฺก. (ไทย) 23/144/259) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3) ระดับสูง (ปรมัตถะ) หรือเพื่อประโยชน์สูงสุด การบรรลุถึงความหลุดพ้น คือพระนิพพานอันเป็นความสุขอย่างยิ่ง (ขุ. ปฎิ. (ไทย) 31/665/407) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การที่จะบรรลุถึงเป้าหมายนี้ได้จะต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 (ที.มหา. (ไทย) 10/234/225) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ สัมมาทิฐิ คือความเข้าใจถูกต้อง สัมมาสังกัปปะ คือความใส่ใจถูกต้อง สัมมาวาจา คือการพูดจาถูกต้อง สัมมากรรมันตะ คือการกระทำถูกต้อง สัมมาอาชีวะ คือการดำรงชีพถูกต้อง สัมมาวายามะ คือความพากเพียรถูกต้อง สัมมาสติ คือการระลึกประจำใจถูกต้อง สัมมาสมาธิ คือการตั้งใจมั่นถูกต้อง (ส.ส. (ไทย) 15/335/140) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ทั้งนี้การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา ยังมีเป้าหมายในระดับตัวบุคคล ได้แก่การอบรมขัดเกลาเพื่อการพัฒนาชีวิตให้เกิดมีคุณสมบัติครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ภาวิตกาย (กายภาวนา) การมีกายที่พัฒนาแล้ว
- 2) ภาวิตศีล (ศีลภาวนา) การมีศีลที่พัฒนาแล้ว
- 3) ภาวิตจิต (จิตภาวนา) การมีจิตที่พัฒนาแล้ว
- 4) ภาวิตปัญญา (ปัญญาภาวนา) การมีปัญญาที่พัฒนาแล้ว (พระสุรสีห์ รักประเทศ, 2554 : 38)

สรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนาทำให้เกิดผลหลายอย่าง ทั้งเป็นการความคุมพฤติกรรม การเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการความคุมพฤติกรรม มนุษย์พยายามควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกันเองเมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นหน่วยสังคม ก็ต้องมีการฝึกควบคุมพฤติกรรมทางสังคม หรือที่จริงคือพฤติกรรมในการแสดงออกทั่วไป ไม่เฉพาะทางสังคม แต่หมายถึงการแสดงออกทางกายวาจาทั้งหลายซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเคยชิน การฝึกพฤติกรรมนี้ต้องการความเคยชิน ในทาง

พระพุทธศาสนาเห็นว่า “ศีล” เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคน เช่น การเรียนรู้ พระพุทธศาสนามีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นตัวชี้วัดให้บุคคลเข้าสู่จุดหมายสูงสุดแห่งชีวิต คือ การเรียนรู้ตามหลักสัมมาทิฏฐิและไตรสิกขา กล่าวคือ สัมมาทิฏฐิคือ การมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ไตรสิกขา คือการฝึกอบรมกายวาจาและจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบความจริงแห่งชีวิต และยังใช้ปัญญาพัฒนาตนเองให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นได้

ดังนั้น บุคคลที่อบรมขัดเกลาตนเองดีแล้ว ย่อมแตกต่างจากผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมมา การขัดเกลาทางสังคมนำมาซึ่งความสุขความสงบทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ประโยชน์ที่ได้รับจากการอบรมขัดเกลาเกิดขึ้นกับตนเองโดยตรง จากนั้นก็ส่งผลไปถึงแก่บุคคลอื่นๆ ด้วยพระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุคคลผู้ที่ได้รับอบรมขัดเกลาตนเองมาดีแล้ว ว่าเป็นผู้ประเสริฐ เพราะกาย วาจา และใจที่ฝึกฝนอบรมมาดีแล้ว ย่อมจะแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยความดีงาม การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม รวมทั้งการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข การอบรมขัดเกลาทางพุทธศาสนามีความจำเป็นและสำคัญต่อบุคคลในฐานะที่ต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีความสุขความเจริญ และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อบุคคลได้มีการขัดเกลาดีแล้ว ก็ย่อมบรรลุประโยชน์อันยิ่งใหญ่ได้อย่างเหมาะสม

ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมกับแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการผลิตสร้างสมาชิกให้แก่สังคมตามที่ต้องการ เมื่อจัดเป็นกระบวนการ สมาชิกในสังคมจึงเปรียบเสมือนตัวป้อนของกระบวนการ (Input) การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการ (Process) และผลผลิตคือสมาชิกของสังคมที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Output) หรือเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพ ทำให้เห็นว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุดตราบดีที่อยู่ในสังคม สังคมก็จะขัดเกลาซ้ำแล้วซ้ำอีกอยู่แบบนั้นเพราะครอบครัว เพื่อน การศึกษา ศาสนา กลุ่มอาชีพและสื่อมวลชน ก็ยังคงเป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่ รอบตัวมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ พฤติกรรมของมนุษย์อยู่ตลอดเวลา อิทธิพลเหล่านี้ก่อให้เกิดค่านิยม บรรทัดฐานและจารีตของสังคม นอกจากสถาบันหรือตัวแทนแล้วสิ่งสำคัญในการขัดเกลาคือพลังในตนเองที่ช่วยขับเคลื่อนให้เกิดการขัดเกลาและเป็นไปอย่างมีกระบวนการที่เหมาะสมอีกด้วยเมื่อพิจารณาเฉพาะในส่วนของปัจเจก (ตัวแทน) ที่ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม จะเห็นว่า ทุกปัจเจกล้วนมีส่วนในการทำหน้าที่ของการขัดเกลาสังคมทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยความคิด เรื่องการกระทำระหว่างกัน (Interactionism) และสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นหัวใจแล้วจึงขยายวงออกไปถึงมนุษย์แต่ละคน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและสภาพของสังคมมนุษย์ ทฤษฎีนี้นับเป็นทฤษฎีประเภทจุลภาค เพราะ ให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน ทฤษฎีนี้เข้ามาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ ได้แก่

จิตใจตัวตน หรืออัตตา บุคลิกภาพและสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการขัด
เกลาทางสังคม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะเช่นเดียวกับแนวความคิดการ
ขัดเกลาทางสังคมโดยทั่วไป กล่าวคือ พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับครอบครัว มิตร การศึกษา ชุมชน
และการสื่อสารของชุมชน โดยพระพุทธศาสนามีความเชื่อพื้นฐานว่า คบคนเช่นใดย่อมเป็นคนเช่นนั้น
แต่พระพุทธศาสนานั้นได้เน้นถึงทัศนคติภายในด้วย จึงจะสามารถขัดเกลาให้สมาชิกมีคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ได้ ด้วยหลักคุณธรรมจะทำให้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ขัดเกลาได้ทั้ง
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ภายนอกและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ภายใน สามารถขัดเกลาสมาชิกในสังคมให้
เป็นคนดีมีคุณภาพครบถ้วนสมบูรณ์ หลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา
คือ หลักภavana 4 คือการเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา มีประกอบ 4 ประการคือ

1) กายภาวนา หมายถึง การเจริญทางกาย การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับ
กับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศล
ธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมไม่เสื่อมสูญหรือเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล การพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบ
วินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี มีการเกื้อกูลแก่กัน โดยการ
ประพฤติชอบทั้งกาย วาจา ใจ

3) จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญทางจิต การพัฒนาจิต คือการฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญ
งอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อุตทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุข
ผ่องใส เป็นต้น

4) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญทางปัญญา การพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่ง
ทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลก การเปลี่ยนแปลงและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ
ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (พระธรรมปิฎก
(ป.อ. ปยุตฺโต), 2543 : 70)

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมโดยใช้หลักภavana 4 จะเห็นได้ว่า การขัด
เกลาทางสังคมเป็นแนวความคิดที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการจัดระเบียบสังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมมี
ลักษณะพฤติกรรม ค่านิยม บรรทัดฐาน ทัศนคติที่ตรงกันหรือใกล้เคียงกัน เป็นรูปแบบของการปกครองสังคม
รูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการ
ถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง และเพื่อเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของคนให้เป็นไป
ตามที่ต้องการของสังคม ตลอดจนจนเป็นการสร้างความเป็นตัวตนให้กับตนเอง เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่าง
เหมาะสม บุคคลจึงต้องเรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติในทางที่สังคมยอมรับซึ่งการเรียนรู้เริ่มตั้งแต่บุคคลคลอด

ออกมาเป็นสมาชิกของสังคมนั้นๆ การเกี่ยวข้องสังสรรค์กับเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ ในสังคมจะทำให้บุคคลมองเห็นช่องทางที่จะปฏิบัติตัวให้เป็นไปตามที่กลุ่มของตนคาดหวังไว้ กระบวนการที่กลุ่มหรือสังคมได้ทำการสั่งสอนสมาชิกทั้งทางตรงและทางอ้อมให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบ วิถี กฎเกณฑ์ ความประพฤติและค่านิยมต่างๆ ที่กลุ่มหรือสังคมได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติปฏิบัติและความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มหรือสังคมนั้นเพื่อให้สมาชิกสามารถดำรงตนอยู่กับผู้อื่นในสังคมอย่างปกติสุขได้ การขัดเกลาทางสังคมจึงมีกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อนอาจจะแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์

โดยบุคคลจะต้องผูกพันกับโครงสร้างของสังคมที่มีอยู่ ความผูกพันนี้แสดงออกมาในรูปที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่และแสดงบทบาทของแต่ละกลุ่มออกมาอาจไม่เหมือนกัน เช่น กลุ่มครอบครัว เพื่อนสถานศึกษา สถาบันศาสนา กลุ่มอาชีพหรือชุมชน และสื่อมวลชน เป็นต้น นอกจากนี้สังคมนั้นจะกำหนดรูปแบบและหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการและมีส่วนสร้างจิตสำนึกความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรมและแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง โดยหลักการเหล่านี้มีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องที่จะทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมประสบความสำเร็จ ในทางพระพุทธศาสนา ได้กำหนดสิ่งที่ต้องศึกษาไว้ 3 ประการ คือ 1) การศึกษาเพื่อพัฒนากายและวาจาให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ให้มีพฤติกรรมขัดกับจารีตประเพณี ศีลธรรมหรือกฎหมายบ้านเมือง 2) การศึกษาเพื่อพัฒนาจิตใจ ให้มีความเข้มแข็งมั่นคง ไม่อ่อนไหวง่ายตามแรงกระทบทั้งทางบวกและทางลบ มีคุณภาพจิตที่ดี คิดในทางที่เป็นกุศล มองโลกในแง่บวก ไม่ถูกกิเลสครอบงำให้เศร้าหมอง ทำให้จิตเบิกบานร่าเริงแจ่มใส ไม่เป็นโรคปริวิตกกังวลหรือโรคเครียด รู้จักปล่อยวางและหาจิตใจให้ว่างเปล่า นำไปสู่ความเป็นอิสระในที่สุด 3) การศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญา ให้สามารถนำองค์ความรู้มาประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้สามารถใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาได้อย่างมีสติ รอบคอบ ฉะนั้น การศึกษาทางด้านศีล สมาธิและปัญญาจึงเป็นการพัฒนาคนและสังคมอย่างรอบด้าน หากบุคคล หน่วยงานองค์กรหรือสถาบันต่างๆ นำมาประยุกต์ใช้เพื่อการขัดเกลาอย่างจริงจังจะสามารถพัฒนาคนและสังคมโดยภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม ได้หล่อหลอมมาจากแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ โดยหลักความเป็นจริง การเข้าใจธรรมชาติและความจริงในการดำเนินชีวิตการประพฤติชอบถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ทั้งนี้มนุษย์ต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาทุกด้านจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีคุณสมบัติตามที่สังคมต้องการ หลักธรรมที่ใช้ฝึกและพัฒนาขัดเกลาคือหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา หมายถึง การเจริญและพัฒนาทางกาย สีสภาวนาคือการเจริญศีลหรือการพัฒนาความประพฤติ การฝึกอภยมศีล จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญพัฒนาจิต คือการฝึกอภยมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญองกามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณาขยันหมั่นเพียร อุตทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่า จิตตภาวนาเป็นการส่งเสริมให้มีการฝึกอภยมจิตใจเพื่อให้จิตมีคุณภาพ มีสมรรถภาพ โดยมี

เมตตากรุณาปรารถนาดีต่อผู้อื่น ทำยสุดทำให้เกิดปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา คือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

บทสรุป

กระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม ได้หล่อหลอมมาจากแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์โดยหลักความเป็นจริง การเข้าใจธรรมชาติและความจริงในการดำเนินชีวิตการประพฤติชอบถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ทั้งนี้มนุษย์ต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาทุกด้านจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีคุณสมบัติตามที่สังคมต้องการ หลักธรรมที่ใช้ฝึกและพัฒนาขัดเกลาคือหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา หมายถึง การเจริญและพัฒนาทางกาย สีสภาวนาคือการเจริญศีลหรือการพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญพัฒนาจิต คือการฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญอภังการด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขันหมั่นเพียร อุตทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่า จิตตภาวนาเป็นการส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมด้านจิตใจเพื่อให้จิตมีคุณภาพ มีสมรรถภาพ โดยมีเมตตากรุณาปรารถนาดีต่อผู้อื่น ทำยสุดทำให้เกิดปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา คือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

หลักธรรมที่นำมาเป็นกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม ได้หล่อหลอมมาจากแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์โดยหลักความเป็นจริง การเข้าใจธรรมชาติและความจริงในการดำเนินชีวิตการประพฤติชอบถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ทั้งนี้มนุษย์ต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาทุกด้านจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีคุณสมบัติตามที่สังคมต้องการ หลักธรรมที่ใช้ฝึกและพัฒนาขัดเกลาคือหลักภาวนา ได้แก่ กายภาวนา หมายถึง การเจริญและพัฒนาทางกาย สีสภาวนาคือการเจริญศีล หรือการพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญพัฒนาจิต คือการฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญอภังการด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขันหมั่นเพียร อุตทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่า จิตตภาวนา เป็นการส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมด้านจิตใจเพื่อให้จิตมีคุณภาพ มีสมรรถภาพ โดยมีเมตตากรุณาปรารถนาดีต่อผู้อื่น ทำยสุดทำให้เกิดปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา คือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

เอกสารอ้างอิง

งามพิศ สัตย์สรวง. (2545). *สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพฯ : กรณีศึกษาครอบครัวญวน*.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. (2547). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ดวงทิพย์ อันประสิทธิ์. (2555). รูปแบบการขัดกลทางสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชน
บางน้ำหวาน อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ดำรง ฐานดี. (บรรณาธิการ). (2522). สังคมวิทยา-มานุษยวิทยาเบื้องต้น. พระนคร : โรงพิมพ์รามคำแหง
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. กรุงเทพฯ : ผลิตธรรม.

พระสุรสีห์ รักประเทศ. (2554). การขัดกลทางสังคมของผู้รับศิลปรมัตถ์ กรณีศึกษา : เกตุมดีศรีวราราม
ตำบลบางไทรไร่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒน
ศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุพัตรา สุภาพ. (2549). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.